

بهار، چراى آزاد و بيمارى انتروتوکسمى

بیماری خطرناک و کشنده‌ی انتروتوکسمی که به آن قلوه نرمی یا بیماری پرخوری هم می‌گویند، در زمان تغییر فصل، و تغییر ناگهانی و سریع جیره‌ی غذایی، دام‌ها (بویژه دام‌های عشایر) را تهدید می‌کند. این بیماری تقریباً شناخته شده است، ولی هنوز هم پرسش‌هایی درباره‌ی آن مطرح است که در این جا تلاش شده به آن‌ها پاسخ داده شود:

۱. چرا می‌گویند بیماری انتروتوکسمی مسری نیست در حالی که در یک گله گاهی تعداد زیادی دام به‌طور همزمان مبتلا می‌شوند؟

ابتلای همزمان دام‌ها به خاطر تغذیه‌ی همزمان آن‌هاست. بیماری انتروتوکسمی نه مسری است و نه مشترک میان انسان و حیوان. آنچه در بروز و شیوع این بیماری در گله مهم و اثرگذار است، مدیریت تغذیه است که کاملاً به دامدار بستگی دارد.

۲. علت اصلی بروز بیماری انتروتوکسمی چیست؟

فصل، غذا، پرخوری و تغییر ناگهانی جیره، همه‌ی این‌ها می‌توانند علت باشند؛ ولی علت اصلی، ضعف مدیریت در تغذیه‌ی دام است. اگر شما به‌عنوان دامدار در یک صبح بهاری گله‌ی گرسنه‌تان را برای خوردن غذا به یک مرتع یا علفزار تازه، سبز، باران خورده یا شبنم زده و خیس ببرید، یا در پایان فصل تابستان، پس چرای غلات را در حجم زیادی در اختیار آن‌ها قرار دهید و بگذارید آن‌ها پرخوری کنند و حجم زیادی از این علوفه‌ی خوشمزه و خوش‌خوراک یا دانه‌ها را وارد دستگاه گوارش خود کنند، باید منتظر تلف شدن ناگهانی آن‌ها یا بروز نشانه‌های بیماری در آینده‌ی نزدیک باشید؛ به این دلیل که وقتی محیط روده غیرعادی می‌شود، باکتری‌های غیربیماریزایی که به‌طور طبیعی در دستگاه گوارش وجود دارند زیاد می‌شوند و سمی از خود ترشح می‌کنند که برای دام خطرناک و کشنده است؛ مگر این که موارد زیر را رعایت کنید:

- واکسن انتروتوکسمی را طبق ضوابط سازمان دامپزشکی به دام‌های تان بزنید.
- قبل از آوردن دام‌ها به چنین مراتعی، کمی علوفه‌ی پاخته و خشک به آن‌ها بدهید و نگذارید ناشتا به مرتع وارد شوند و اگر دام‌ها را ناشتا به مرتع بردید، پس از آن که مقداری علوفه‌ی سبز و تازه خوردند، آن‌ها را به مرتعی ببرید که علوفه‌ی خشک دارد و یا به هر

شکل دیگری، به آن‌ها غذای خشک بدهید.

• در گوسفندهای پروراری هم باید این موضوع رعایت شود؛ وقتی می‌خواهید جیره‌ی آن‌ها را از خشبی به کنسانتره یا دانه‌ای، و برعکس تبدیل کنید، باید از مقدار و حجم کم شروع کنید و به تدریج به آخرین میزان مورد نظر برسائید.

دام‌هایی که از آغل‌های گرم یا زاغه* بیرون آورده می‌شوند به هیچ وجه نباید آب سرد و یا یخزده بخورند. باید یک ساعتی در معرض هوا قرار گیرند و بعد به آن‌ها آب داده شود. حتی علوفه‌ی یخزده هم برای دام‌ها مضر است. در حالت عادی هم، آب و علوفه‌ی سرد و یخزده می‌تواند بیماری مشابه انتروتوکسمی (براکسی) را در دام‌ها ایجاد کند.

* این توضیح لازم است که صحبت از زاغه به مفهوم پذیرش و مطلوب دانستن چنین جاهایی به‌عنوان جایگاه دام نیست. نگه داشتن دام‌های زبان‌بسته در زاغه و هر مکان غیرمناسب دیگری، از نشانه‌های بی‌توجهی به نیاز حیوانات و سوء مدیریت هر دامداری است.

۳. آیا بیماری انتروتوکسمی مخصوص بهار است؟

خیر. وقوع این بیماری تابعی از تغییر جیره است؛ یعنی در هر فصلی که مشکلات تغذیه و تغییر جیره وجود داشته باشد این بیماری بروز می‌کند؛ ولی در بهار و چرای آزاد که دسترسی دام به علوفه‌ی تازه و خوش‌خوراک زیاد می‌شود، بویژه دام‌های عشایر و دام‌هایی که در مرتع چرایی کنند، وقوع آن بیشتر است. در مجموع می‌توان گفت هر شرایطی که باعث تغییر ناگهانی جیره شود ممکن است سبب تغییر وضعیت میکروبی دستگاه گوارش و زیاد شدن باکتری‌های عامل این بیماری شود؛ با توجه به این موضوع، خوب است این نکته‌ی کلیدی را برای همیشه به خاطر بسپاریم که "تغییر نوع و میزان جیره‌ی غذایی دام‌ها باید تدریجی و آرام باشد".

۴. چه دام‌هایی به بیماری انتروتوکسمی مبتلا می‌شوند؟

از بره‌های شیرخوار و گوسفندان جوان و سرخال که خوب خوراک می‌خورند تا بزها، گوساله‌ها و کره‌اسب‌های جوان، استعداد ابتلا به این بیماری را دارند. البته تیپ میکروب عامل بیماری در هر نوع دام ممکن است متفاوت باشد.

۵. چرا بعضی از بره‌ها به انتروتوکسمی مبتلا می‌شوند و بعضی نمی‌شوند؟

انتروتوکسمی در بره‌هایی اتفاق می‌افتد که به مادرشان واکسن نزده باشند؛ یا بره‌هایی که بعد از تولد، به مقدار کافی از آغوز مادر واکسینه شده نخورده باشند. به چنین بره‌هایی باید در ۱۰ تا ۲۰ روزگی واکسن زده شود. در حالی که اگر میش‌ها در نیمه‌ی دوم آبستنی واکسن زده شوند، بره‌هایشان با خوردن آغوز، تا دو الی سه ماهگی به واکسن نیاز ندارند و بیمار نمی‌شوند.

۶. اگر واکسن جلوی بیماری را می‌گیرد، چرا گاهی پس از انجام واکسیناسیون اول در گله، باز هم بیماری و تلفات اتفاق می‌افتد؟

برای آن که بعضی از دامداران محترم کار را به کاردان نمی‌سپارند! برنامه‌ی واکسیناسیون باید دقیق و طبق برنامه اجرا شود تا اثر داشته باشد؛ برنامه به این صورت است که واکسن اول در ابتدای بهار و واکسن دوم بعد از گذشت دو هفته، درست روز چهاردهم زده می‌شود. از زمانی که واکسن اول زده می‌شود تا وقتی که ایمنی لازم در بدن به وجود می‌آید مدتی طول می‌کشد؛ پس امکان بیمار شدن و حتی تلفات وجود دارد که البته به شدت قبل نخواهد بود و می‌شود تحت نظر دامپزشک با تزریق آنتی بیوتیک آن‌ها را درمان کرد؛ ولی مشکل این جاست که بعضی از دامداران با دامپزشکی همکاری لازم را ندارند و به محض دیدن مجدد بیماری (قبل از ۱۴ روز)، برای نجات دام‌هایشان واکسن دوم را می‌زنند در حالی که با این کار مشکل بیشتر می‌شود. زودتر زدن واکسن دوم می‌تواند ایمنی

به وجود آمده را هم از بین ببرد و دامها را دوباره مستعد بیماری کند. در این حالت خیال دامدار عزیز راحت است که واکسنها را زده؛ در حالی که با به هم خوردن نظم برنامه‌ی واکسیناسیون، ایمنی موجود در بدن دام نیز از بین می‌رود.

۷. اگر بیماری انترو توکسمی در گله دیده شود چه کار می‌توان کرد؟

- گوسفندهای باقی مانده را بلافاصله به یک مرتع فقیر ببرید یا جیره غذایی آن‌ها را تا چند روز کم کنید؛ سپس کم کم آن را از نظر مقدار و کیفیت، افزایش دهید.
- دامهای بیمار را تحت نظر دامپزشک قرار دهید تا به موقع درمان شوند.
- با هر روش ممکن، جلوی پرخوری دامهای قوی و جوان را بگیرید.
- در مراتع و جایگاههایی که قبلاً بیماری انترو توکسمی اتفاق افتاده است، احتمال وقوع مجدد آن وجود دارد؛ بنابراین، حتماً باید گله‌های دام مستقر در این مکان‌ها علیه بیماری واکسینه شوند.

۸. بیماری انترو توکسمی چه نشانه‌هایی دارد؟

بسته به این که دام‌ها به کدام شکل بیماری مبتلا شده باشند نشانه‌های بیماری متفاوت است. دام‌هایی که به شکل فوق حاد یا بسیار شدید بیماری گرفتار شده‌اند، خیلی ناگهانی به حالت غش روی زمین می‌افتند، سرشان را به سمت عقب می‌گیرند، دست و پا می‌زنند، بیهوش می‌شوند و بعد هم می‌میرند. این دام‌ها اغلب تلف شده پیدا می‌شوند. در شکل حاد، نشانه‌هایی مانند تب و لرز، بی‌اشتهایی، بی‌قراری، گیجی، نفس نفس زدن و ترشح از بینی دیده می‌شود. در شکل سوم که شدت بیماری دام کم‌تر است، این نشانه‌ها ضعیف‌تر هستند و گاهی بیماری با اسهال نیز همراه است.

تهیه و تدوین: دکتر فاطمه سادات تهرانی

با سپاس از جناب آقای دکتر مراد مرادی گراوند